

Управління культури і туризму
Хмельницької міської ради
Хмельницька міська ЦБС
Бібліотека-філія №17

КНИЖКІВЦІ

Інформаційна довідка

Хмельницький
2019

Книжківці

Колишнє село, нині – мікрорайон на південно-східній околиці міста. Перед в'їздом до мікрорайону протікає річка Кудрянка – права притока Південного Бугу. Найдавніша згадка про Книжківці пов'язана з родом польських магнатів Клечинських, які володіли селом у XVI-XVII ст. Назва села походить від імені Книш (так, можливо, звали першого жителя майбутнього села). Проте існує й інша версія. Згідно неї у далеку давнину в селі пекли смачний хліб з діркою посередині, так званий книш. Так чи інакше, але первинна назва села – Книшківці.

Пізніше одним із власників села став поляк-католик Адам Чарторийський, якому на той час належало багато земель на Поділлі. Побоюючись бути страченим повсталими гайдамаками під проводом М. Залізняка, він у 1767 році переїхав до Польщі, залишивши напризволяще свої володіння. Велика кількість сільського населення загинула під час придушення повстання, але ще більше людей померло від чуми в 1769-1770 роках, і життя у Книшківцях завмерло. Лише через декілька років (приблизно у 1772-1773 роках) повернувся з Польщі Адам Чарторийський і купив нових кріпаків у сусідніх селах – Шумівцях, Ружичній, Копистині. Ось ці декілька десятків селян відновили поселення Книшківці і дали остаточний початок селу як населеному пункту.

Нові власники села відбудували панський маєток і селянські хати. Йдучи назустріч побажанням своїх селян та бажаючи покращити відносини з ними, Чарторийські побудували у 1782 році дерев'яну церкву на честь Святої Параскеви. У документах за 1795 рік назва села зустрічається уже як Книжківці.

Наприкінці XVIII ст. Книжківці перейшли у власність поміщика Мацея (Матвія) Христофоровича Журовського. Відомий Летичівський землевласник багато зробив для села. В 1821 році побудував на річці Кудрянці млин, у 1829

році надав кошти для спорудження кам'яної Свято-Параскевської церкви. До речі, старовинна церква, дещо перебудована та оновлена, збереглась до наших днів і нині є окрасою мікрорайону.

Серед наступних власників села можна згадати поміщицю Афелію Хвалибог, яка у 1870-х роках побудувала на околиці села цегельний завод. Селяни, окрім землеробства, стали сезонно працювати на цегельні.

Також наприкінці ХІХ ст. багато книжковецьких родин заробляли на життя перевезенням товарів та людей по Летичівській поштової дорозі (проходила по лінії теперішньої вул. Чорновола – Копистинського шосе), що йшла північною околицею села. Цікаво, що мешканці сусіднього Проскурова намагались користуватись послугами саме книжковецьких перевізників, які брали меншу плату, аніж їхні міські колеги. Справа в тому, що тарифи на перевезення у Проскурівському та Летичівському повітах різнилися між собою, а Книжківці та Проскурів, які фактично межували один з одним, знаходилися у різних повітах від кінця ХVІІІ ст. до 1920-х років. Міжповітовий кордон проходив по річці Кудрянці, отож і Книжківці, що розташовувались на її правому березі, перебували у Летичівському повіті. Проскурівським купцям, які возили товар до Летичева, залишалось лише перетнути кордон (тобто Кудрянку) та найняти більш дешевих книжковецьких перевізників.

У радянські часи Книжківці жили, як і всі села країни, звичайним селянським життям. У 1930 році тут був заснований колгосп “Червоний партизан”. Під час Другої світової війни село 8 липня 1941 року було окуповане німецькими військами (звільнене 25 березня 1944 року). Окупанти одразу ж забрали і відправили в Німеччину колгоспних корів та овець. 70 чоловік відправлено на каторжні роботи.

У Книжківцях було створено підпільну організацію, яку очолив Семенцов. Підпільники розповсюджували листівки, підтримували зв'язок із партизанським загonom і постачали партизанів продуктами. Фашисти, дізнавшись про діяльність організації, заарештували Семенцова та ще декількох партизанів. Після жорстоких катувань їх розстріляли. За допомогу партизанам була розстріляна сім'я Залесної з чотирма дітьми. На фронтах війни загинуло 136 книжківчан. На їхню честь у селі споруджено два пам'ятники.

Після визволення села колгоспники почали відбудову зруйнованого фашистами господарства. У 1947-1951 роках колгосп очолював Присяжнюк Орест Павлович.

Пізніше колгосп “Червоний партизан” назвали іменем Щорса. У 1962 році він влився у копистинський колгосп “Поділля” і Книжківці стали бригадним селом.

У 1981 році село було включено в межі Хмельницького. З того часу сільські мешканці стали городянами, а приміське село – мікрорайоном міста.

Вулиці мікрорайону Книжківці

Вулиця Яблунева

Вулиця на південній околиці міста у масиві індивідуальної забудови. Виникла у 1991 році, назву отримала від місцерозташування забудови на території колишнього яблуневого саду.

Вулиця, проїзд академіка Щерби

Вулиця і проїзд у масиві індивідуальної забудови. Виникли у 1992 році.

Щерба Григорій Никифорович (1914-1992) – відомий мінералог, доктор геологічних наук, академік Академії Наук Казахстану, лауреат Ленінської премії (1958). Народився у селі Книжківці (нині – мікрорайон Хмельницького). Визнаний фахівець у галузі геології рідкісних рудних металів. Майже всі нинішні родовища рудних металів, якими на весь світ славиться Казахстан, відкриті завдяки розробленою нашим земляком принципово новою гіпотезою про походження подібних родовищ.

Вулиця академіка Чеботарьова

До 1981 року – без назви.

Чеботарьов Микола Григорович (1894-1947) – український вчений-математик, член-кореспондент АН СРСР, лауреат державних премій (1948 – посмертно), заслужений діяч наук. Автор праць по алгебрі, теорії чисел, теорії функцій. Народився в Кам'янці-Подільському.

Вулиця Струмкова

До 1981 року – без назви. Назву отримала від розташування вздовж струмка, що впадає до р. Кудрянки.

Вулиця Сосюри

Вулиця у масиві індивідуальної забудови мікрорайону Книжківці. Виникла у 1992 році.

Сосюра Володимир Миколайович (1898-1965) – поет, перекладач, який під час Української революції 1917-1921 рр. пройшов бойовими шляхами подільської землі. Перебуваючи у складі Армії УНР, в лютому-березні 1919 р. зупинявся у Проскурові, де дислокувалась його частина. Цей період В. Сосюра докладно описує в автобіографічному романі «Третя рота».

Вулиця Декабриста Раєвського

До 1981 року – без назви.

Раєвський Володимир Феодосійович (1795-1872) – російський поет, публіцист, декабрист, який перебуваючи в 1816 році на військовій службі у Кам'янці-Подільському, створив таємний антимонархічний гурток «Залізні перстні» (на честь цієї події в 1976 році у Кам'янці-Подільському

встановлено меморіальну дошку). На початку 1817 року перебував деякий час у справах службови в Ярмолинцях.

Вулиця П'ятисотенниць

До 1981 року – без назви. У цьому ж масиві є однойменний провулок.

П'ятисотенниці – новатори сільськогосподарського виробництва, ініціатори масового руху колгоспників за одержання високих урожаїв цукрових буряків.

Вулиця Багалія

До 1981 року – без назви. У 1981-2007 роках – вулиця носила ім'я Постишева. У 2007 році перейменована на честь Д. І. Багалія.

Багалій Дмитро Іванович (1857-1932) – визначний український історик, педагог, організатор освіти і науки, філософ та громадський діяч, академік Всеукраїнської академії наук (з 1919).

Вулиця Миколи Магери

У 1981 році отримала назву на честь Олексєнка – радянського державного політичного діяча (в 1937 р. перший секретар Кам'янець-Подільського обкому партії), партизана-підпільника, який 1943-44 рр. очолював Штаб партизанського руху Кам'янець-Подільської області. У 2016 р. внаслідок декомунізації вулиця перейменована на честь М. Магери.

Магера Микола Никанорович (1922-2008) – письменник, педагог. Народився в с. Могилівка – нині у складі м. Дунаївці Хмельницької обл., у селянській родині. У 1941-45 рр. Учасник Другої світової війни, був поранений, нагороджений медалями та двома орденами. У 1951 р. закінчив Київський університет ім. Т. Шевченка, працював вчителем і директором Віньковецької середньої школи, з 1957 р. – методист української мови Хмельницького обласного інституту удосконалення вчителів, з 1967 р. = викладачем Хмельницького педагогічного училища. Знайшов покликання у дитячій літературі, ставши письменником всеукраїнського рівня. Член Національної спілки письменників України (з 1983 р.), лауреатом обласної премії імені Т. Шевченка та міської – ім. Б. Хмельницького, почесний громадянин міста Дунаївці.

Вулиця Северина Наливайка

До 1981 року – без назви.

Наливайко Северин (р. нар. невід. – 1597) – керівник народного повстання в Україні і Білорусії (1594-1596). Служив сотником надвірної корогви князя К. Острозького. Залишивши службу, створив у 1594 році загін нерєєстрових козаків і очолив повстання, події якого докотились і до Волині та Поділля.

Вулиця Ланок

Вулиця на південній околиці міста у масиві індивідуальної забудови мікрорайону Книжківці. Виникла у 1993 році, назву отримала від історичної назви місцевості, де були відведені площі під забудову.

Вулиця Платона Майбороди

До 1981 року – без назви.

Першопочатково названа на честь **Кузнєцова Миколи Івановича** (1911-1944) – розвідника-диверсанта, агента НКВС, учасника партизанського руху в часи Другої світової війни, Героя Радянського Союзу. У 2016 році внаслідок декомунізації перейменована на честь **Платона Майбороди (1918 – 1989)** – композитора, диригента, педагога, народного артиста УРСР.

Проїзд, провулок, вулиця Василя Зеньковського

До 1981 року – без назви. У 1981-2007 роках були названі на честь **Косіора** – радянського партійного державного діяча. У 2007 році перейменована на честь В. В. Зеньковського.

Зеньковський Василь Васильович (1881-1962) – богослов, педагог, психолог, філософ, літературознавець, православний діяч. Народився 4 (17) липня 1881 року в місті Проскурові Подільської губернії, в родині вчителя, який був водночас церковним старостою. Дід Василь Матвійович Зеньковський родом з Могилівщини, був священнослужителем Подільської єпархії.

Після закінчення 2-ї гімназії у Києві юнак навчався на природничо-математичному, а згодом – на історико-філологічному факультеті Київського університету. Потім продовжував освіту у Німеччині, Австрії, Італії. Згодом, після захисту у Москві магістерської дисертації “Проблеми психической причинности”, В. В. Зеньковський став професором філософії університету св. Володимира у Києві.

У травні-жовтні 1918 року – міністр культури і віросповідань в уряді гетьмана Скоропадського. Перебуваючи на цій посаді, Зеньковський порушив тему українізації богослужіння, зокрема перекладу Біблії і богослужбових книг на українську мову. На той час навіть багатьом церковним ієрархам це здавалося неприпустимим блюзнірством.

У 1919 році емігрував за кордон. Перебуваючи в Югославії, став професором богословського і філософського факультетів в Белградському університеті. Згодом переїхав до Праги, де з його ініціативи та безпосередньої участі було відкрито Вищий педагогічний інститут, директором якого він став.

У другій половині 20-х років – професор Православного богословського інституту імені Сергія Радонезького в Парижі, завідувач кафедри філософії.

У 1939 році був заарештований французькою владою і ув'язнений в одиночну камеру; потім перебував більше року в таборі для інтернованих на півдні Франції.

У 1942 році В. В. Зеньковський прийняв сан священника, не залишаючи водночас педагогічної та наукової роботи.

Основна праця Василя Зеньковського – «Історія російської філософії».

Отець Василь Зеньковський помер 5 серпня 1962 року в Парижі. Похований на кладовищі Сен-Женев'єв-де-Буа під Парижем.

Свято-Параскевінський храм

вулиця Зеньковського, 29

У 1782 році тодішні власники Книжковець князі Чарторийські побудували в селі дерев'яну церкву на честь Святої Параскеви. Першим відомим священником Свято-Параскевінської церкви був о. Михайло Іванович Трембовецький (1748-1796). На той час майже усі церкви на Брацлавщині були уніатськими, відповідно церква в селі Книжківці на момент заснування стала уніатською. В 1794 році М. І. Трембовецький разом із парафією перейшов у Православ'я. Звичайно, після смерті Трембовецького, на парафію призначали у різні періоди різних священників. У 1820 році парафіяльним священником в село Книжківці призначили Григорія Павловича Соколовського (1790-1851). Він став найбільш відомим та шанованим священником Свято-Параскевінської церкви.

У 1828 році, під час пологів, померла дружина Григорія Павловича.

Свято-Параскевінська православна церква була побудована у 1829 році на кошти священника Григорія Соколовського, поміщика Матвія Журовського і парафіян. Г. П. Соколовський прослужив тут більше 30-и років (до 1851).

На початку ХХ століття була добудована дзвіниця, проведено декілька капітальних ремонтів. У 1889-1915 роках священником в Книжківцях був син Григорія Павловича – Микола Григорович Соколовський. До Книжковець був переведений за власним проханням із села Русановець Летичівського повіту. Микола Григорович, як і його батько, користувався великою повагою та любов'ю серед парафіян. При ньому були збудовані нові дерев'яні будівлі, замість старих, зруйнованих часом: у 1893 році – для священника, у 1895 році – для псаломщика, у 1895 році – для церковно-парафіяльної школи.

У середині 1915 року Микола Григорович Соколовський у віці 87-и років був звільнений поза штат (вийшов на заслужений відпочинок). Помер у 1919 році та згідно заповіту був похований біля церкви. Його могила збереглась донині і знаходиться праворуч від церкви.

У 1939 році церкву закрили, а в 1942 році знову відкрили для відправлення богослужінь. Це одна з небагатьох церков, що діяла навіть за часів радянської влади. Нині вона підпорядкована Українській Православній Церкві Московського Патріархату, настоятель – Віктор Патерко.

Вулиця, провулок Академіка Корольова

До 1981 року – без назви.

Корольов Сергій Павлович (1906-1966) – радянський вчений і конструктор у галузі ракетно-космічної техніки. Народився в Житомирі, навчався у Київському політехнічному інституті. Під керівництвом Корольова створені перші супутники та перші космічні кораблі "Восток" та "Восход".

Вулиця Генерала Карбишева

До 1981 року – без назви.

Карбишев Дмитро Михайлович (1880-1945) – радянський військовий інженер, доктор військових наук, генерал-лейтенант інженерних військ, учасника Другої світової війни (загинув у нацистському концтаборі).

Навчально-виховне об'єднання № 23

м. Хмельницького

вулиця Карбишева, 6

Відлік історії ведеться з 1885 року. Тоді в селі Книжківці було відкрито церковно-приходську школу. Навчальний процес становив три роки. В усіх трьох класах навчалося 32 дитини, їх вчив один вчитель. Після 1920 року у хаті священника організували школу-лікнеп. У ній був один клас, в якому вчилося 10 дітей.

Перший випуск 7-ого класу Книжковецької неповної середньої школи Проскурівського району відбувся у 1933 році – 14 учнів.

У роки Другої світової війни тут проводили тільки початкове навчання.

У 1952-1957 роках будували нове приміщення школи.

В 1992 розпочали будівництво спортивного залу.

У 2002 заклад отримав новий статус – середня загальноосвітня школа I-III ступенів.

Нове приміщення введено в експлуатацію до Дня міста Хмельницького у 2008 році. На спорудження школи та придбання необхідного обладнання з міського бюджету виділили майже 10 млн. гривень. Відкрив школу міський голова Сергій Мельник. Гостем на відкритті був заступник голови Верховної Ради України Микола Томенко.

У цьому ж році у школі відкрили підрозділ дошкільного виховання.

З липня 2012 року Хмельницька середня загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №23 перейменована на Навчально-виховне об'єднання №23 м. Хмельницького.

Хмельницька міська бібліотека-філія №17 вулиця Карбишева, 1

Ще в 1933 році, коли в Україні особлива увага почала приділятися культурно-освітнім закладам, в с. Книжківці Проскурівського (нині – Хмельницького) району біля церкви методом народної будови спорудили піонерський клуб на дві кімнати, в одній з яких розташували читальний зал, де діти мали змогу почитати книги, журнали, а в другій – пограти в шахи та інші ігри. Саме так і з'явилися перші початки місцевої книгозбірні.

У 1934 році в Книжківцях було побудовано клуб на 120 місць, при якому працювали музичний та драматичний гуртки. У новій будівлі відвели приміщення для місцевої бібліотеки. Відкрита для всіх – дітей і дорослих, простих людей і більш освічених – вона одразу ж стала центром культурного життя книжківчан. Завідуючим назначили Гаврилюка Олександра Сергійовича, якому довелося керувати бібліотекою не довго: ще досить молодим він загинув у роки Другої світової війни (6 січня 1945 року).

Початок другого періоду діяльності книжкової бібліотеки датується 1960-ми роками. Саме тоді в селі був споруджений новий Будинок культури, в якому виділили просторе приміщення для бібліотеки.

Більше 30-ти років тут на бібліотечній ниві на посаді завідуючої трудилася Барон Марія Йосипівна. Багато зусиль вона доклала для розвитку книгозбірні, організації роботи з читачем, створення ядра фонду.

В 1982 році с. Книжківці увійшло в межі міста Хмельницького і сільська бібліотека стала філією №17 міської ЦБС.

З 1996 року названу книгозбірню очолює Бугаєва Валентина Володимирівна.

У 2015 р. бібліотеку підключили до мережі Інтернет.

Нині наполеглива праця, нетрадиційний підхід до організації роботи в бібліотеці, дбайливе формування книжкового фонду зміцнили авторитет книгозбірні як соціальної та інформаційної установи.

У 2016 році зроблено капітальний ремонт приміщення бібліотеки, оновлено меблювання.

Вулиця, провулок Академіка Збарського

До 1981 року – без назв.

Збарський Борис Ілліч (1885-1954) – вчений-біохімік, академік медичних наук. Народився в Кам'янці-Подільському, навчався у чоловічій гімназії. Подальшу освіту отримав у Женевському та Петербурзькому університетах. Під час Першої світової війни, працюючи на хімічних заводах Уралу, зробив відкриття: винайшов спосіб виробництва наркозного хлороформу для медичних цілей. У 1918 році повернувся до Петрограду, де разом з академіком Бахом організував хімічний інститут ім. Карпова, а через два роки – біохімічний інститут. В 1924 році Збарський разом із професором Воробйовим виконав бальзамування тіла В. Леніна. У 1950 році був заарештований та звинувачений в антирадянській діяльності. Звільнений з ув'язнення перед новим 1954 роком, помер за кілька місяців від серцевого нападу.

Вулиця Заярна

Назву отримала від розташування – за яром. У цьому ж масиві є 11 однойменних проїздів – у масиві індивідуальної забудови садівничих товариств «Медик», «Бджілка», «Харчовик», «Взуттевик». Назву отримали у 2016 році.

Вулиця Житня

До 1981 року – без назв. У цьому ж мікрорайоні є однойменний провулок та проїзд.

Вулиця Василя Тютюнника

Назву отримала у 1981 році на честь **В. Боженка** – учасника війни проти УНР, більшовицького польового командира. У 2016 році внаслідок декомунізації вулицю перейменовано на честь Василя Тютюнника.

Василь Тютюнник (1890 – 1919) – військовий діяч, начальник штабу армії УНР, командувач Дієвої Армії УНР в 1919 р. Провів чимало військових операцій, серед яких: у червні 1919 р. розробив план успішного прориву військ УНР у напрямку Проскурова (т. зв. «Проскурівська операція»), у листопаді 1919 року – керував обороною Проскурова від армії Денікіна.

Використані джерела:

1. Юрій Бабій. Історія Свято-Параскевської церкви с.Книжківці. // Хмельницький. – 2002. – 190 с.
2. Єсюнін С. М. Вулиці міста Хмельницького / С. М. Єсюнін. – Тернопіль, 2005. – 154 с.
3. Історія закладу НВО №23 м. Хмельницького. – Електронні дані. – Режим доступу : <http://nvo23.km.sch.in.ua>. – Назва з екрану.

Підготувала:

Бугасва Валентина Володимирівна – завідувача бібліотеки-філії №17
(вулиця Карбишева, 1, тел. 74-56-68)